

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN - POLONIA

VOL. XV, 44

SECTIO EE

1997

Katedra Hodowli i Bydła Wydziału Zootechnicznego Akademii Rolniczej w Krakowie
Zakład Hodowli Owiec i Kóz, Katedra Ekologii i Hodowli Zwierząt Łownych
Wydziału Zootechnicznego Akademii Rolniczej w Lublinie

PIOTR ZAPLETAL, TOMASZ GRUSZECKI, LESZEK DROZD

*Uszkodzenia i wady występujące na skórach danieli i jeleni
z chowu farmowego**

Defects and Faults of Leather of Farm Fallow Deer and Red Deer

Rosnące koszty zakupu skór zwierzęcych powodują zwielokrotnienie nacisku na jak najefektywniejsze wykorzystanie całej powierzchni pozyskanego surowca. Skóry uszkodzone nie mogą być bowiem przeznaczone na wyroby galanteryjne czy odzieżowe, a ich powierzchnia użytkowa wykorzystana jest w znacznie mniejszym stopniu. Badania nad przyczynami uszkodzeń oraz sposobami ich unikania były prowadzone przez Pietr z y k o w s k i e g o (6), H a i n e s a (4) i H a l l i g a n a (5). Problem ten był kompleksowo badany w Nowej Zelandii i w ciągu kilku lat ograniczono znacznie ilość uszkodzeń. Obecnie w tym kraju produkowany jest szeroki wachlarz wyrobów, eksponujących estetykę, atrakcyjny charakter lica skór danieli i jeleni, a także inne cechy jakościowe, które czynią tę skórę użyteczną, jak choćby jej wytrzymałość (3). W przypadku zwierzyny płowej, wolno żyjącej, a w tym danieli czy jeleni, ograniczenie liczby uszkodzeń z przyczyn naturalnych (czynniki środowiska) wydaje się niemożliwe. Hodowla prowadzona w systemie fermowym stwarza możliwości poprawy tego stanu, między innymi poprzez profilaktykę weterynaryjną - walkę z ektopasożytami, zabezpieczenie terenu - wycinanie ostrych krzewów, stosowanie odpowiedniego ogrodzenia itp. (9).

Ideą przedstawionej pracy była próba wychwycenia najczęstszych przyczyn powstawania uszkodzeń i wad, a także określenie stopnia ich rozmiaru w celu ukierunkowania działań zmierzających do ich zapobiegania.

* Praca wykonana w ramach PBZ 57-02, finansowanego przez KBN.

MATERIAŁ I METODY

Badania wykonano na 20 skórach (po 10 od każdego gatunku) 16-miesięcznych samców danieli i jeleni, które pozyskano we wrześniu 1995 r. Skóry pochodziły z hodowli farmowej Instytutu Parazytologii PAN w Kosewie. Po ręcznym ściągnięciu konserwowano je solą na fermie, a następnie w zakładzie garbarskim poddano wyprawie chromowej.

Podczas badań, polegających na ocenie organoleptycznej skór, obserwowano występujące wady i uszkodzenia. Obserwacje były prowadzone w dziale wykończalni Krakowskich Zakładów Garbarskich. W czasie sortowania przyjęto dwa kryteria podziału uszkodzeń: ze względu na okres powstania i przyczyny, które je wywołują. Ustalono częstość ich występowania i rozmiar powierzchni uszkodzonej, uwzględniając wady dopuszczalne, niedopuszczalne oraz policzalne określane powierzchnio-wo (PN-75/P-22002).

WYNIKI I OMÓWIENIE

Uszkodzenia naturalne powstałe za życia odgrywają istotną rolę w hodowli zwierząt. Świadczą bowiem o szeroko rozumianej kulturze hodowlanej, uwzględniającej sposób utrzymania zwierząt, w tym troskę o higienę skóry. Jak u większości skór ze zwierzyny płowej, skóry danieli i jeleni posiadały wyróżniającą się liczbę uszkodzeń powstałych za życia (tab. 1). Szczególnie na licu skór jeleni można dostrzec dużo uszkodzeń mechanicznych, takich jak skaleczenia lica zabliźnione i niezabliźnione oraz ślady od ukąszeń owadów, prawdopodobnie wszy lub wszo-łów (1). Skaleczenia te są wynikiem zadrapań ostrymi krzewami lub gałęziami drzew, rogami lub raciczkami. Uszkadzają one nie tylko naskórek, lecz także lico.

Tab. 1. Zestawienie wad i uszkodzeń skór danieli i jeleni
List of faults and defects of leather of fallow deer and red deer

Wady i uszkodzenia	Liczba zaobserwowanych wad i uszkodzeń		Procentowy udział wad i uszkodzeń	
	danielę n = 10	jelenie n = 10	danielę n = 10	jelenie n = 10
I. Powstałe za życia	7	17	46,67	65,38
w tym:				
– obtarcia	3	-	20,00	-
– skaleczenia lica	3	10	20,00	38,46
– wszoły i wszy	1	4	6,67	15,38
– gzy	-	2	-	7,69
– strupy	-	1	-	3,85
II. Powstałe przy uboju i skórowaniu	3	7	20,00	26,92
w tym:				
– zacięcia	2	5	13,33	19,23
– wychwyty	1	2	6,67	7,69
III. Powstałe w czasie wyprawy	5	2	33,34	7,70
w tym:				
– obtarcia	4	-	26,67	-
– pościągania lica	1	2	6,67	7,69

Tab. 2. Powierzchnia uszkodzeń w stosunku do całkowitej powierzchni skór
Area of defects in relation to the total leather surface

Wady i uszkodzenia policzalne (wymierzalne)	Daniele	Jelenie
	powierzchnia uszkodzona w %	
1. Zajęcia i wychwyty od strony mizdry:		
a) zacięcia	0,30	0,42
b) wychwyty	0,06	0,03
2. Dziury	0,32	0,30
3. Zadrapania lica	0,16	1,10
4. Strupy	-	0,01
Razem:	0,84	1,86

Powstały strup zasklepia ranę, ale samo uszkodzenie pozostaje nadal bez zmian. Ewentualne blizny, których w oględzinach nie zaobserwowano, obniżają wartość skóry, ponieważ w gotowym wyrobie uwidaczniają się w postaci zmiany zabarwienia (2). Ogranicza to przeznaczenie ich do produkcji skór anilinowych z naturalnym licem.

Ślady po infestacji owadów, wszy lub wszołów w postaci płytkich kraterów, plamek, zaobserwowano głównie u jeleni (4 skóry) w okolicy karku. Omawiane uszkodzenia spotyka się również często na skórach wyprawionych w Holandii, Skandynawii, USA czy Nowej Zelandii. (8). Stwierdzona obecność ektopasożytów może być również przyczyną występujących, głównie u jeleni, obtarć jako reakcji na świąd, stany zapalne czy obrzęk skóry, które w konsekwencji również niszczą lico (7). Na skórach jeleni uwidoczniły się tylko dwa uszkodzenia wywołane przez larwy gza, z których jedno wystąpiło jako otwór niezabliźniony. W sumie uszkodzenia powstałe za życia z większą przewagą występowały na skórach jeleni (65%) aniżeli danieli (47%).

Zacięcia i wychwyty są charakterystyczne dla ręcznego ściągania skór. Więcej przypadków nieostrożnego skórowania w postaci głębszego ścienienia zanotowano na skórach jeleni. Ograniczają one wykorzystanie takich skór na pełnowartościowe asortymenty. Płytke zacięcia nie są tak groźne, gdyż w toku produkcji mogą zostać zniwelowane (zestrugane). Kolejną kategorię obejmują uszkodzenia powstałe w czasie wyprawy. Nie zanotowano tu szczególnych przypadków uszkodzeń technologicznych. Drobne pościągania lica spowodowane były zbyt szybkim podwyższeniem zasadowości brzeźki chromowej w procesie garbowania. Zniekształceniu w postaci siatki zmarszczeń, szczególnie w miejscach luźniejszych skóry, ulega naturalny rysunek lica.

W tab. 2. przedstawiono stopień uszkodzenia dermy, który ogranicza powierzchnię jej wykorzystania. Największy procent powierzchni uszkodzonej w stosunku do całkowitej posiadały skóry jeleni. Pomimo tego można sklasyfikować je w gatunku I, ponieważ nie przekroczyły dopuszczalnej przez normę 10% granicy. Norma, na której podstawie przeprowadzono klasyfikację, jest dość liberalnie skonstruowana, z myślą o drobnych wykrojach, między innymi na rękawiczki, rzadziej odzież. W ostatecznej klasyfikacji lepiej prezentowały się skóry danieli.

Posiadały one delikatne lico, które przedstawia dużą wartość dla przemysłu skórzanego. Mała powierzchnia tych skór podraża jednak koszty robocizny, związane z wykrojem gotowych elementów, szczególnie przy większej liczbie uszkodzeń, co powoduje, że skóry te klasyfikowane są w II gatunku (3). Gotowa odzież ze skór licowych garbowania chromowego, pomimo uszkodzeń i wad lica, prezentuje się efektownie i posiada niepowtarzalny wygląd.

WNIOSKI

1. W klasyfikacji na podstawie wad i uszkodzeń skór gotowych wyższą wartość osiągnęły skóry danieli. Posiadały one mniejszą liczbę uszkodzeń powstałych za życia w porównaniu ze skórą jeleni.

2. W strukturze uszkodzeń czołową pozycję zajmowały uszkodzenia mechaniczne (skałeczenia i obtarcia lica), co w chowie fermowym może być zmniejszone przez poprawę warunków utrzymania.

PIŚMIENNICTWO

1. Buczek H.: Skóry krajowe dla białoskórnictwa (III). *Przem. Skórz.*, 43, 9, 212, 1988.
2. Chojnowski M., Sikora E.: Pozyskiwanie i konserwacja skór surowych zwykłych. PWRiL, 1970.
3. Dickson N.: Deer Skin as Fashion. *Proceedings of the First World Deer Congress, New Zealand, February 1993.*
4. Haines B.: Microscopy of Grain Defects of Bovine Leather. *J. Soc. Leath. Technol. Chem.*, 67, 2, 25, 1983.
5. Halligan G.: The Relationship Between Bovine Ectoparasite Treatments and Grain Leather Quality. *J. Soc. Leath. technol. Chem.*, 75, 4, 94, 1991.
6. Pietrzykowski W.: Wady i uszkodzenia biologiczne skór surowych. *Przem. Skórz.*, 43, 1, 5, 1988.
7. Sikora E., Tustanowski J.: *Poradnik klasyfikatora skór surowych zwykłych i skór owczych.* PWRiL, 1981.
8. Webster R., Bugby A.: Light Spot and Fleck Grain Defects of Economic Importance to the UK Leather Industry. Part 1, Identification of Casual Agent. BLC. 1990.
9. Zapletal P.: Wpływ warunków chowu zwierząt na jakość skór surowych. *Przem. Hod.*, 40, 4, 16, 1986.
10. PN-75/P-22002. Skóry surowe kóz, saren, jeleni, danieli, psów, wilków i dzików.

SUMMARY

Experiments were carried out on a total of 20 leathers of 16-month-old fallow deer and red deer obtained in September 1995. They were subject to organoleptic evaluation and observations of damages occurring on both grain and rough sides. While sorting, injuries were classified according to the period and reasons for their occurrence, with a view of undertaking preventive measures. In evaluating leathers based on defects and damages, the leather of fallow deer attained higher values. They were characterised by fewer injuries which occurred during their lifetime compared to those of red deer. As concerns the structure of skin defects most numerous were those resulting from hurts and abrasions of grain whereas of lesser importance were those originated at skinning and tanning.